

УДК 81'255:004.418

Т. В. Чрділелі, Н. В. Кожемяченко,

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті аналізується проблема локалізації програмного забезпечення з позиції перекладу, окреслюються відмінності між процедурами інтернаціоналізації та локалізації текстової форми, зважаючи на стрімкі процеси глобалізації. Особлива увага приділяється унормованості ІТ-термінології в українській версії локалізованої продукції з посиланням на локалізовані версії компанії Майкрософт через брак галузевих ДСТУ та постійне поповнення даної галузі термінами-неологізмами.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, локалізація, інтернаціоналізація, науково-технічна термінологія, терміни-відповідники.

LINGUISTIC PECULIARITIES OF SOFTWARE LOCALIZATION

The article deals with the problem of software localization in translation paradigm. Given the continuous dramatic globalization processes, the divergence between text form internationalization or globalization and text form localization proves to be very important for both translating process and result. The interests of modern linguists in studying computer and multimedia discourses, terminology both English and Ukrainian, and translation approaches in localization testifies the relevance and novelty of the article. Ukrainian users can interact with a successfully localized IT product in their own language and in a setting that feels natural to them. Being the process of adapting a software package to the Ukrainian locale, its language, standards and cultural norms localization should also meet all the legal requirements in force. Thus, the object of the research is to analyze the terms in the Ukrainian localized software packs. As the Ukrainian terminological standards are still under way, the Microsoft Language Portal is considered the basic ground to obtain some standard terms for the provided linguistic and translating analysis. The main steps in IT-terms translation are determined involving linguistic analysis, transcoding term variants, which should result in developing the translator's database to increase efficiency of translating activity.

Key words: cross-cultural communication, localization, internationalization, scientific and technical terminology, equivalent terms.

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЛОКАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

В статье анализируется проблема локализации программного обеспечения с точки зрения перевода, выделяются отличительные параметры процедур интернационализации и локализации текстовой формы, вызванные стремительными процессами глобализации. Особенное внимание уделяется анализу нормативной ИТ-терминологии в украинской локализации программной продукции, ссылаясь на локализованные версии компании Майкрософт, из-за неуккомплектованности терминологических отраслевых стандартов и создания в данной сфере терминов-неологизмов.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, локализация, интернационализация, научно-техническая терминология, термины-соответствия.

У сучасному світі проблема міжкультурної комунікації виступає як одна з найактуальніших, бо обумовлена об'єктивними тенденціями розвитку людства в напрямку глобалізації. Глобалізація призводить до якісно нових рівнів інтегрованості, цілісності та взаємозалежності національних соціумів. У світовому науковому співтоваристві стає все більш популярною концепція глобального суспільства (Global society), – кожна людина є громадянином єдиного глобального суспільства, яке створене з локальних громад окремих країн світу. Інтернет простір став додатковою складовою, яка прискорила процеси глобалізації та створила нові форми міжкультурної комунікації, і, як наслідок, з'явилися нові текстові форми. Можна стверджувати, що сама комунікація стає на глобальному ринку продуктом, і це не може не позначитися на ролі перекладача в цілому та формах його компетентності, зокрема.

Актуальність дослідження зумовлена швидким розвитком комп'ютерних технологій, постійним оновленням програмної продукції, яка потребує якісної локалізації на ринку України, але наразі не запроваджений системний механізм української локалізації англійськомовного програмного забезпечення та відсутні стандарти термінологічного апарату української мови у цій галузі, в результаті чого якість існуючих українських перекладів програмної продукції з англійської мови залишається недостатньо високою, а шляхи підвищення їх якості – недостатньо дослідженими. За **метою** ставиться проаналізувати локалізацію програмного забезпечення в Україні та провести перекладацький аналіз локалізованої термінології.

Сучасні українські лінгвістичні дослідження надають перекладачам теоретичні обґрунтування щодо специфіки комп'ютерного та мультимедійного дискурсів (О. Галічкіна, Є. Долуденко, І. Шуміліна, В. Мирошніченко), проблем української термінології та термінологічного планування (Т. Кияк, З. Куделько, Б. Рицар, Р. Мисак, Р. Рожанківський, Р. Микульчик, Б. Шуневич, І. Соколова), професійних засад перекладу та локалізації (Ю. Онищенко, А. Міщенко, Т. Струк, Л. Білозерська, І. Соколова, А. Піддубний, Г. Зорін), але поява нових форм текстових супроводів до продукту в цифровому форматі потребує детального аналізу його стильових особливостей, а також окреслення продуктивних перекладацьких підходів, що покращить якість міжкультурної комунікації. Серед лінгвістичних розвідок в першу чергу перекладацтвачі направлені на дослідження феномену міжкультурної комунікації, бо:

1) процес перекладу безпосередньо являється актом міжкультурної комунікації при посередницькій ролі перекладача, який повинен зменшити або нівелювати міжкультурні розбіжності учасників комунікації;

2) за умов глобалізації традиційна перекладацька діяльність потребує нагальної трансформації, бо повинна забезпечити ефективну фахову комунікацію у багатомовному та мультикультурному середовищі, визначальними рисами якого є висока інтенсивність комунікаційних процесів, підвищені вимоги до оперативності та якості лінгвістичного продукту.

Комп'ютерні технології та глобальний Інтернет-простір створили для перекладачів дві взаємопов'язані проблеми:

Інтернаціоналізація ІТ продукту як створення продукції у такий спосіб, аби уможливити її ефективну адаптацію до місцевих вимог або локалізацію з мінімальними втратами [4]. І відповідно до цього інтернаціоналізація **тексту** як нейтралізація його національної та лінгво-культурної специфіки на етапі створення. Перекладач повинен володіти соціокультурною компетенцією, тобто мати знання метричних стандартів, норм ISO та їх регіональних варіантів, щоб оригінальний контент був готовий для сприйняття у міжнародних колах без будь-яких додаткових змін. Надалі, у разі потреби, така програма, веб-сторінка, додаток може піддаватися обробці, тобто перекладатися, інтерпретуватися і, в подальшому, адаптуватися для використання її аудиторією певного регіону або локалі.

Локалізація ІТ продукту визначається як процес всебічної мовної, технічної та культурної адаптації продукції відповідно до потреб і очікувань конкретного цільового ринку [4], послуговуючись даною дефініцією, **локалізацію тексту** розглядаємо як процес створення тексту-перекладу, адаптованого до національних галузевих стандартів, традицій і культури мови перекладу. Наразі процес локалізації стає невід'ємною частиною реалізації програмних продуктів на українському ринку та стратегічним засобом досягнення цільового користувача. Законодавство України зазначає, що локалізація програмних продуктів – це приведення програмних продуктів, які використовуються в Україні, у відповідність із законами України та іншими нормативно-правовими актами, стандартами, нормами і правилами, що діють в Україні [1].

Оскільки домінуючими розробниками ПЗ є західні компанії, то і більшість програмних продуктів забезпечуються національно-мовним інтерфейсом лише перед випуском на ринок. І саме адаптування для цільової аудиторії інтерфейсу ПЗ та інших матеріалів, що відносяться до нього, розглядається як локалізація. Локалізація – це складний процес, який потребує залучення спеціалістів різних сфер діяльності: технічних перекладачів, коректорів, технічних спеціалістів та розробників ПЗ.

У широкому сенсі слова локалізація – це маркетингова стратегія, в межах якої велике значення надається національно-культурним особливостям ринку, на якому виробник хоче представити свій продукт. З лінгвістичної точки зору, локалізацію розглядають з позиції аналізу та перекодування текстової форми, хоча локалізація – це не лише переклад, але й доведення форми текстового представлення товарів та послуг до відповідності національним стандартам. Локалізація тексту реалізується на двох рівнях: **поверхнева локалізація** стосується мовного рівня, передбачає функціональну відповідність оригіналу і перекладу, забезпечується еквівалентним або адаптивним перекладом та оцінюється залежно від ступеня досягнення перекладачем поставленої перед ним мети: адаптація «чужої» метричної системи до національної; зазначення дат та часу в усталеній для мови-реципієнта формі тощо; **глибинна локалізація**, яка скерована на адаптацію тексту до специфічної для культури, ментальності, системи цінностей, конвенціоналізованих зразків поведінки в певній комунікативній ситуації тощо [5, с. 335].

Тобто, поверхнева локалізація відбувається на мовному рівні та граничить з перекладом, а глибинна – на рівні адаптації культурних відмінностей, що передбачає інший спосіб репрезентації інформації. Таким чином, мовленнєва діяльність регламентується на рівні офіційної фахової комунікації нормами міжнародного та національного права, а також конвенціоналізованими в межах культури правилами фахової комунікації, сформованими на ґрунті ментальності, шкали суспільних цінностей та усталених зразків поведінки з огляду на комунікативну ситуацію. Правові норми фахової комунікації регламентуються законами про інформаційний супровід продуктів, а також законами та деклараціями про відповідальність виробника і постачальника перед споживачем [2, с. 368].

Частіш за все, процес локалізації пов'язується з перекладом та культурною адаптацією програмного забезпечення, відео-ігор чи веб-сайтів. Набагато рідше цей термін застосовується до перекладу текстів, який передбачає культурну адаптацію. Про потребу мовної локалізації свідчать факти, які можна знайти на інформаційному ресурсі всесвітньої асоціації GALA як одного з лідерів індустрії мовних послуг. Тут, зокрема, стверджується, що 65 % багатонаціональних компаній вважають локалізацію вельми важливою для отримання прибутків.

Проблему перекладацької локалізації в першу чергу пов'язують з перекладом програмного забезпечення (ПЗ), використання якого дозволяє користуватись глобальним інформаційним простором. Локалізація програмного забезпечення

є складним явищем, яке охоплює широке коло аспектів: економічні, технологічні та лінгвістичні, тобто переклад – це невід’ємна, але не єдина частина локалізації. Розробники програмного забезпечення постійно стикаються з проблемою інтеграції та уніфікації своєї продукції при її запровадженні на іноземні ринки, зважаючи на необхідність надання адекватного текстового супроводу створеного чи перекладеного у відповідності до норм та стандартів мови відповідної національної локалі.

Будь-який Інтернет-ресурс або комп’ютерний файл – це величезний конгломерат інформації, що складається з посилань, таблиць, механізмів складних розрахунків. І правильний переклад дозволяє найточніше передати кінцевому користувачу первісний замисел розробників. Оскільки лише незначна кількість компаній з розробки ПЗ може забезпечити багатомовну підтримку програми та її модернізацію згідно країни цільових продажів, наразі активно запроваджується метод локалізації програмного забезпечення. Локалізації підлягають наступні елементи ПЗ: програмна оболонка; змістовна частина включеної в продукт бази даних; тексти файлів вбудованої в програму довідкової системи; документація до продукту; елементи оформлення та дизайну; ліцензійна угода та реєстраційна картка. Тож можна стверджувати, що сучасний перекладач зобов’язаний мати професійні навички в галузі інформаційних технологій та володіти техніко-технологічною компетенцією.

Процес локалізації ПЗ здійснюється, як правило, у три етапи: переклад тексту та локалізація графічних елементів; редагування й обробка тексту; тестування локалізованої версії ПЗ. Однак процес локалізації ПЗ може уповільнитись через відсутність галузевих стандартів на терміни, що призводить до калькування термінів із територіально споріднених мов та порушення мовно-стилістичних норм мови-перекладу.

Наприклад, локалізація операційної системи MS Windows XP Professional проходила в декілька етапів з постійним доопрацюванням термінологічної складової. У січні 2003 року американська компанія Майкрософт оголосила про випуск комп’ютерної програми, яка дає змогу отримати україномовну версію операційної системи MS Windows XP Professional: за допомогою безоплатного програмного засобу Windows Ukrainian Interface Pack користувачі російської версії на їх думку могли перетворити її на повноцінну україномовну версію. Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології Держспоживстандарту та Міносвіти України після аналізу українізованих каталогів 540 довідкових файлів пакету MSOffice і 146 файлів текстових повідомлень динамічної бібліотеки дійшов висновку, що результати локалізації не відповідають вимогам ДСТУ 3966-2000. На науково-технічній нараді «Проблеми україномовної локалізації програмних продуктів компанії Майкрософт» були напрацьовані рекомендації щодо редагування та вдосконалення ПЗ:

1. Компанія Майкрософт повинна орієнтуватися тільки на повну локалізацію своїх продуктів українською мовою.
2. Виконавцям локалізації слід жорстко дотримуватися вимог компанії Майкрософт щодо процесу локалізації (перетворення програмного продукту-оригіналу має лінгвістично, термінологічно і культурно відповідати українській мові; базовою мовою є англійська і переклад на українську мову має здійснюватися на її ґрунті) та засад і правил Держспоживстандарту України щодо стандартування термінів, а також правописних норм, що гарантують стислість та однозначну зрозумілість українського науково-технічного тексту.
3. МОН України для забезпечення якісної і повної локалізації українською мовою програмних продуктів фірми Майкрософт залучити провідних фахівців-термінологів і мовознавців.
4. Представництву компанії «Майкрософт Україна» виставляти на сайт компанії англійсько-український глосарій для постійного моніторингу його якості фахівцями.
5. МОН України і Держкомітету зв’язку та інформатизації України в рамках Меморандуму про стратегічну співпрацю з корпорацією Майкрософт дотримуватися конституційного права та відповідного законодавства України стосовно використання державної мови у сучасних інформаційних технологіях [3].

Лише в 2007 році Корпорація Microsoft вивела на український ринок україномовну операційну систему Windows Vista та програмне забезпечення Office System 2007. В процесі локалізації було виявлено низку проблем пов’язану з перекладом термінів: загалом в процесі локалізації нових ІТ продуктів було запроваджено 350 нових термінів.

Даний приклад локалізації підтверджує, що переклад термінів розглядається як невід’ємна частина локалізації і характеризується специфічними труднощами, пов’язаними з цим новим жанром технічного тексту, що зумовлено постійним оновленням та поповненням терміносистеми новими одиницями; високим рівнем міжмовної інтерференції, коли зважати на кальковані варіанти російських науково-технічних та комп’ютерних термінів. Тому професійні перекладачі повинні мати ґрунтовні знання мови-перекладу та володіти навичками лінгвістичного аналізу термінології, тобто мати мовну компетенцію. Крім того, постійно відслідковувати зміни в термінологічному складі мов оригіналу та перекладу, що прискорить процес локалізації програмного продукту.

Аналіз семантико-прагматичних аспектів локалізації програмних продуктів Adobe Photoshop, Netcool/Omnibus Web GUI підтверджує, що комп’ютерна термінологія неоднорідна за своєю природою, бо до неї відносяться лексичні одиниці різної лексико-граматичної природи.

В першу чергу, до уваги беруться власні назви для позначення програм, додатків до програм тощо. Їх, як правило, прирівнюють до назв торгових марок, тому найчастіше запозичуються їх латинські форми: *Notepad*, *Windows*, *MSOffice*, *3D Studio Max*, *Windows Vista* та інші. Проблеми у перекладача при відсутності техніко-технологічної компетенції виникнуть при додаванні адекватного відповідника називного елемента до даної запозиченої форми. В текстах комп’ютерної тематики термін *додаток* став синонімом терміну *програма*. Але ж додаток – це лише складова програми, як наприклад, *Notepad* – *додаток* до операційної системи *Windows*, а програмні пакети *MSOffice* та *3D Studio Max* – це вже повноцінні *програми*.

Терміни-загальні назви в мові оригіналу можуть мати фіксовану семантику в ІТ сфері: *button* – *кнопка*, *checkbox* – *прапорець*, *link* – *посилання* *icon* – *пктограма*, *option* – *параметр*, хоча в за своєю природою в англійській мові вони полісемічні. Крім того, термінологічна одиниця може бути полісемічною, що призведе до пошуку контекстуально адекватного відповідника: *network failure* – *помилка в мережі*, *hardware failure* – *відмова устаткування*, *power supply failure* – *перебій живлення*. Наприклад, у новій версії веб-портала системи моніторингу *Netcool/Omnibus Web GUI* для позначення повідомлення було використано термін *alert*. Він відноситься до групи «несправності». Технічно *alert* позначає *аварію* або *тривогу*, але використання одного з відповідників може бути незрозумілим україномовному користувачеві, тому варто створити контекстуальний відповідник *попередження*, хоча перекладачам слід виважено вводити власні варіанти термінів для позначення вже існуючих явищ у мові-перекладу. У веб-браузері Opera термін *widget* був перекладений як *приспій*. Український термін-відповідник вибрано з термінології іншої технічної галузі, яка не передає семантику слова-оригіналу: *widget* як браузер і влаштований в нього зовнішній html-редактор стає пристроєм. Таким чином, термін *приспій* стає полісемічною одиницею, що змусить пересічного користувача створювати власну лексему з однозначною зрозумілою семантикою на кшталт *штуковина*. Більш вдалими вбачаються відповідники *віконця* або *інструменти до вкладки widget*.

Англомовний термін *icon* також має декілька варіативних відповідників в залежності від закладеного функціоналу: *пиктограма*, *кнопка* чи *значок*. І в залежності від контексту перекладачу слід вибрати адекватний варіативний відповідник, зважаючи на те що *пиктограма* або *значок* функціонально відрізняється від *кнопки*: *кнопка* натискається один раз, а *пиктограма* – двічі. Також останнім часом використовують термін-кальку *іконка*, проте при створенні такої кальки можливе не лише розширення семантики української лексеми, але й створення додаткових конотацій. Врахування певних особливостей підстерігає перекладача, коли над цими *кнопками* та *пиктограмами* треба зробити певну дію. Можна довго дискутувати над вживанням дієслів *натискати* та *клацнути*, але мовний портал компанії Microsoft рекомендує при локалізації застосовувати усталені відповідники дієслів-команд: *натиснути кнопку (button)*, *установити прапорець (checkbox)*, *вибрати посилання (link)*, *клацнути пиктограму (icon)*, *вибрати команду, пункт (command, item)*, *вибрати параметр (option)*. Іноді, при перекладі відповідники *натиснути* та *клацнути* замінюються словом *виберіть*, наприклад: *виберіть пункт меню «Файл»*. Це дозволяє уникнути плутанини, також зберігаються стильові особливості технічного тексту, до того ж пересічний користувач сприймає такі конструкції цілком природньо.

Перекладачі поповнюють власні фонові знання, консультуючись з ІТ-фахівцями, але ж вони послуговуються неоднорозначною термінологією, для якої характерне застосування мовної гри, що призводить до появи професіоналізмів, жаргону або сленгу: *Track Ball – Колобок (кулька для управління курсором)*, *Track Pad – П'ятачок (сенсорне поле)*. Поява подібних «шедеврів» призводить до порушення стильових параметрів фахового технічного тексту. Взяти, наприклад, *плагіни*, які в русифікованій програмі Photoshop представлені як *модулі для підключення*, можна перекласти терміном *надбудови* – це чудове образне слово: зрозуміло, що вони вбудовуються до програми, наділяючи її додатковими можливостями.

Тому перше, що варто зробити перекладачу до початку локалізації технічних програмних продуктів – це укласти власний глосарій термінів, перевірити наявність оновлених стандартів галузі ІТ та запропоновані рекомендації компанії Microsoft, так як більшість її програмного забезпечення вже локалізовано українською мовою. Далі йому доведеться приймати рішення щодо вибору адекватного відповідника з низки запропонованих Microsoft варіативних або ж створювати власний до терміну неологізму, послуговуючись класичними прийомами перекладу термінів (транскрипція, транслітерація, калька, описовий переклад). Власні перекладацькі текстові доробки необхідно зберігати, що в подальшому дасть можливість прискорити процес перекладу, застосувавши машинні програми перекладу (наприклад, Trados), та уникнути появи термінологічних інваріантів до раніше створених або стандартизованих одиниць.

Результати аналізу лінгвістичних особливостей української локалізації програмного забезпечення дають можливість сформулювати наступні висновки. Адекватна локалізація – це процес створення зрозумілого кінцевим користувачам тексту, що відповідає лексико-стилістичним та граматичним нормам цільової мови у галузі технічного перекладу, в умовах коректного відображення перекладених повідомлень на екрані комп'ютера та відповідного виконання всіх функцій програмного продукту з новими назвами у його локалізованій версії. При локалізації програмного забезпечення та супровідної документації доречно використовувати науково-технічну термінологію стандартизовану або уніфіковану для ІТ-галузі. Головним правилом якісної локалізації є збереження уніфікованого стилю при перекладі усіх проектних файлів, дотримання стилю оригінального програмного продукту та представлення текстового супроводу зрозумілого широкому загалу користувачів.

В подальших розвідках вбачається за необхідне розглянути семантико-прагматичні проблеми локалізації контенту комп'ютерних ігор, зважаючи на відмінність в мовних картинах світу розробників та споживачів даної ІТ продукції.

Література:

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації» № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98>
2. Міщенко А. Л. Мульти-лінгвальна текстова комунікація у світлі сучасних лінгвістичних технологій (на матеріалі технічної документації): дис... докт. філол. наук: спец. 10.02.21 / А. Л. Міщенко. – Київ, 2015. – 503 с.
3. ТК СНТТ: Термінологічний семінар: Українська локалізація програмних виробів корпорації Майкрософт: від Microsoft Windows XP до Microsoft Windows Vista – Львів, 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_sem_WinUA.htm
4. Per N. Dohler. Facets of Software Localization. A Translator's View / Per N. Dohler. // In Translation Journal (On-line Journal). – No.1. – Volume 1. – July 1997. – Access mode: <http://www.accurapid.com/journal>
5. Göpferich S. Textproduktion im Zeitalter der Globalisierung : Entwicklung einer Didaktik des Wissenstransfer / Susanne Göpferich – 3. Aufl. – Tübingen : Stauffenburg. – Verl., 2008. – 497 S.
6. Microsoft Language Portal. – Access mode: <http://www.microsoft.com/Language/en-US/Default.aspx?tduid>